

Urszula Nowicka

Sprawozdanie z seminarium bolońskiego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/1-2, 407-413

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

obniżono ten wiek, określony prawem powszechny, z 75 do 70, a nawet do 65 lat. Otóż obniżenie to wymusza na proboszczach złożenie rezygnacji. W ocenie ks. prof. Dzierżona jest to pewne nadużycie ze strony pasterzy Kościołów partykularnych. Jest to sztuczne wymuszanie rezygnacji, gdyż prawodawca nowego Kodeksu dostarczył innych narzędzi prawnych, które mogą przyczynić się do utraty urzędu kościelnego, w tym i proboszcza. Zauważył też, że o przydatności w pełnieniu urzędu świadczy nie tylko kryterium wieku, ale także zdolność piastującego urząd i efekt jego pracy.

Zakończenia i podsumowania obrad konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak, Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW. Kodeks promulgowany przez Jana Pawła II – jak zauważył – był nie tylko bardzo oczekiwany, ale także od początku inspirował, by go poznać. Przypomniał, że już 5 grudnia 1983 roku Wydział Prawa Kanonicznego ówczesnej ATK, zorganizował sesję naukową, poświęconą nowemu Kodeksowi. Dwóch prelegentów tejże sesji – ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański i ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski – to prelegenci obecnej konferencji. Zdaniem księdza Prodziekana, świadczy to o tym, że ze skarbcza tradycji, dzisiejsza konferencja wydobyła stare i zarazem nowe zagadnienia.

Zamykając konferencję ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak podziękował księdzu Dziekanowi Józefowi Wroceńskiemu za trud organizacji interesującej i bogatej naukowo konferencji. Podziękował również wszystkim gościom za uczestnictwo, prelegentom za przygotowanie i wygłoszenie referatów, przewodniczącym obu sesji za ich prowadzenie, pracownikom naukowo-dydaktycznym i studentom za udział w kolejnej konferencji naukowej, zorganizowanej przez Wydział Prawa Kanonicznego UKSW.

Teksty referatów zostaną opublikowane w kwartalniku *Prawo Kanoniczne*, za wyjątkiem referatu ks. prof. dra hab. Remigiusza Sobańskiego, który zgodnie z życzeniem autora zostanie opublikowany w *Księdze Pamiątkowej*, wydanej przez Wydział Prawa Kanonicznego UKSW z okazji 70 rocznicy urodzin ks. prof. dra hab. Wojciecha Góralskiego.

ks. Marek Stokłosa SCJ

SPRAWOZDANIE Z SEMINARIUM BOŁOŃSKIEGO

Proces tworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, którego symbolicznym początkiem było uchwalenie w 1999 r. Deklaracji Bolońskiej, wiąże się z reformowaniem sektorów szkolnictwa wyższego w państwach sygnatariuszach procesu, zmierzającym do stworzenia warunków zapewniających wszystkim kształ-

ącym się w szkołach wyższych nowoczesną edukacją wysokiej jakości. Krajowe Zespoły Ekspertów Bolońskich pomagają środowiskom akademickim zapoznać się z rezultatami europejskich debat i wykorzystać je do wprowadzania pożądanych zmian do szkół wyższych, pomagają poznać, zrozumieć i wykorzystać zmiany zachodzące w europejskim szkolnictwie wyższym do poprawy kondycji szkół wyższych w poszczególnych krajach. W tym celu prowadzą w różnych ośrodkach akademickich seminaria, warsztaty i spotkania informacyjne, związane z dostosowaniem kształcenia w polskich uczelniach do postulatów wypracowanych w ramach działań związanych z Procesem Bolońskim. Jedno z takich seminariów, zwanych bolońskim, odbyło się dnia 15 stycznia 2009 r. w gmachu głównym UKSW. Seminarium zostało zorganizowane przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Uczestników sesji, w imieniu Jego Magnificencji Księdza Rektora prof. dr hab. Ryszarda Rumianka, powitała Prorektor ds. Kształcenia UKSW, Pani dr hab. Dorothea Kielak. Słowa powitania skierowała przede wszystkim do p. Anny Pavlovych, przedstawiciela Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, dzięki której spotkanie doszło do skutku, oraz do zaproszonych gości: prof. dr hab. Jerzego Błażejowskiego, Przewodniczącego Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, prof. dr hab. Ewy Chmieleckiej, Przewodniczącej Zespołu Ekspertów Bolońskich, wszystkich pozostałych ekspertów bolońskich: prof. Marii Ziółek, mgr Jolanty Urbanikowej, wszystkich Dziekanów, Profesorów i pracowników przybyłych na to spotkanie z uczelni warszawskich i polskich, w tym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Szkoły Głównej Handlowej, Akademii Wychowania Fizycznego, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Wyższej Szkoły Zarządzania, Akademii Finansów, Akademii Obrony Narodowej, Politechniki Łódzkiej, Politechniki Białostockiej, a także wszystkich pracowników UKSW. Podkreśliła, iż fakt, że seminarium odbywa się na UKSW, jest faktem o znaczeniu symbolicznym, ponieważ miejscem dyskusji o przemianach we współczesnym szkolnictwie wyższym stała się Uczelnia, która swoją historię pod szyldem Uniwersytetu rozpoczęła w październiku 1999 r., czyli w tym samym roku, w którym 29 państw podpisało Deklarację Bolońską. Moderatorem obrad był prof. UKSW dr hab. Wojciech Kudyba, Pełnomocnik Rektora ds. Procesu Bolońskiego.

Podczas sesji referaty wygłosili: prof. dr hab. Jerzy Błażejowski, prof. dr hab. Ewa Chmielecka, eksperci bolońscy – prof. dr hab. Maria Ziółek, mgr Jolanta Urbanikowa, mgr Katarzyna Martowska oraz ks. dr hab. Maciej Bała, Prodziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW i mgr Anna Pavlovych.

Pierwszy z wygłoszonych referatów, nt. *Krajowa Struktura Kwalifikacji – nowe narzędzie tworzenia programów studiów*, wygłoszony został przez p. prof. dr hab.

Ewę Chmielecką. Krajowa Struktura Kwalifikacji jest ostatnim z narzędzi, jakie w ramach Procesu Bolońskiego są przekazane do realizacji w poszczególnych krajach i uczelniach. Ponieważ jednak *narzędzia same w sobie nie mają żadnego znaczenia, jeśli nie używamy ich po to, aby osiągnąć zamierzone cele*, dlatego Prelegentka, przystępując do analizy procesu na szczeblu krajowym, wskazała przede wszystkim na ogólne cele i zadania Procesu Bolońskiego. Celem operacyjnym jest stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, który ma zapewnić mobilność absolwentów, pracodawcom zaś umożliwić rozpoznanie, jakie kompetencje kryją się pod uzyskaną kwalifikacją. Stąd oczekiwania, jakie wiążą się z ramą kwalifikacji są takie, że wszystkie dyplomy, certyfikaty i świadectwa, wydawane w danym kraju, będzie można przelożyć na odpowiedni poziom w innym kraju, właśnie dzięki systemowi transferowemu, którym jest Europejska Struktura Kwalifikacji. Aktualnie struktury krajowe wdrożyło 6 państw, kolejnych 6 jest na etapie „samopotwierdzenia”, 12 ma gotowe projekty i prowadzi konsultacje, natomiast w 23 – w tym w Polsce – trwa obecnie proces projektowania. W dalszej kolejności Prelegentka omówiła proces budowy krajowych struktur kwalifikacji, przedstawiając poszczególne etapy pracy: od podjęcia decyzji, określenia celów i organizacji, poprzez fazę projektowania i konsultacji, aż do zatwierdzenia w skali krajowej, weryfikacji i w końcu tzw. „samopotwierdzenia”. Wśród elementów procesu szczególną uwagę poświęciła tworzeniu słownika kwalifikacji oraz trzem podstawowym cyklom kształcenia (BA, MA, Ph.D). Jako Przewodnicząca Polskiego Zespołu Ekspertów Bolońskich, wielokrotnie w swoim wystąpieniu odwoływała się do stanu prac prowadzonych w Polsce, przedstawiając także oczekiwania względem Krajowej Struktury Kwalifikacji, ale również problemy, jakie pojawiają się przy ich projektowaniu oraz niektóre propozycje. Wśród tych ostatnich szczególną uwagę zwróciła na postulat likwidacji krajowej listy kierunków studiów, która miałaby być zredukowana do dziedzin lub dyscyplin naukowych, w ramach których każda uczelnia nazwy kierunków oraz programy, które oferuje, określałaby sama.

Następnie prof. UKSW dr hab. Wojciech Kudyba przekazał głos p. prof. dr hab. Marii Ziółek, która przedstawiła referat nt. *Wielostopniowy model studiów – jak wykorzystać budowę programów opartych o efekty kształcenia do poprawy jakości i elastyczności studiów w Polsce*. Odpowiadając na pytanie sformułowane w temacie wykładu, Prelegentka zwróciła uwagę przede wszystkim na trójstopniowy program studiów, programy oparte na efektach kształcenia i ECTS oraz promowanie mobilności studentów i pracowników. Mówiąc o zaletach trójstopniowego systemu kształcenia (I stopień – licencjat/inżynier, II stopień – magister, III stopień – doktor) wskazała także narzędzia wykorzystywane do budowy studiów trójstopniowych, wśród których naczelne miejsce zajmuje system ECTS (*European Credit Transfer and Accumulation System*). System ten, wprowadzony już w r. 1989 (wówczas od-

nosił się wyłącznie do mobilności studentów), po podpisaniu Deklaracji Bolońskiej został zaadoptowany do budowy studiów dwustopniowych, a następnie także do systemu akumulacji punktów. Prelegentka podkreśliła, iż punkty ECTS przypisywane są efektom kształcenia, nakładowi pracy studenta (1 punkt ECTS odpowiada średnio 25-30 godzin pracy przeciętnego studenta), który jest potrzebny do uzyskania zdefiniowanych efektów kształcenia. Jednakże, biorąc pod uwagę określone w ustawie o szkolnictwie wyższym ramy czasowe dla trwania poszczególnych stopni studiów oraz konieczność uzyskania stałej liczby punktów ECTS dla zaliczenia całego programu studiów, pojawiają się liczne problemy przy wydłużaniu lub skracaniu czasu trwania studiów na poszczególnych stopniach. Stąd Pani Prelegent przedstawiła poszczególne problematyczne warianty studiów oraz sposoby ich rozwiązywania przez inne kraje. W zakresie właściwego budowania programów studiów zwróciła uwagę, iż każdy stopień stanowi odrębne studia prowadzące do uzyskania przez studenta określonych efektów kształcenia. Ma za zadanie przygotować absolwentów do pracy zawodowej lub/i dalszego kształcenia oraz ułatwić mobilność studentów. Omawiając etapy postępowania w tworzeniu studiów dwustopniowych wyróżniła określenie celu studiów, efektów kształcenia oraz przypisania punktów ECTS odpowiadających założonym efektom kształcenia. Ich osiągnięcie zapewni ustalenie treści kształcenia, określenie metod nauczania (wśród których zwróciła uwagę na różnorodność metod) oraz określenie metod oceny stopnia osiągniętych przez studenta efektów kształcenia (na którą składa się ocena formująca oraz podsumowująca). Następnie Prelegentka zwróciła uwagę na postulat zapewnienia – przy budowaniu programów – przynajmniej jednego semestru bez przedmiotów obowiązkowych, co ułatwia mobilność studentów. Na zakończenie przedstawiła korzyści, jakie płyną z tak określonych efektów kształcenia zarówno dla studentów, jak i przyszłych pracodawców, odpowiadając zaś na pytanie postawione w temacie swojego referatu podkreśliła, iż należy zacząć od rozumnego, jasnego zdefiniowania zakładanych efektów kształcenia w taki sposób, aby możliwe było sprawdzenie ich osiągnięcia.

Trzeci z wygłoszonych referatów dotyczył *Możliwości finansowania projektów indywidualnych w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego*, a wygłoszony został przez p. mgr Annę Pavlovych. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy jest funduszem utworzonym przez 3 państwa (Islandię, Lichtenstein i Norwegię), mającym na celu umożliwienie mobilności poprzez finansowanie różnego rodzaju projektów naukowych. Wygłoszony referat dotyczył stypendiów indywidualnych, wśród których wyróżnia się projekty badawcze oraz wizyty studyjne. Pierwsze z nich przeznaczone są dla doktorantów oraz młodych naukowców, którzy nie przekroczyli 40 roku życia i przewidziane na okres od 3 do 12 miesięcy. Z kolei drugi rodzaj oznacza możliwość wyjazdu zarówno dla pracowników naukowych, jak i administracyjnych,

bez żadnego ograniczenia wiekowego, na okres od 1 do 10 dni roboczych. W tym samym zakresie możliwe jest również finansowanie przyjazdów beneficjentów z państw-darczyńców do Polski. Zachęcając do korzystania z Funduszu, Prelegentka podała kwoty przyznawanych grantów, obejmujące koszty utrzymania, podróży, ubezpieczenia oraz koszty instytucjonalne (w przypadku projektów badawczych), a także schematy płatności zaliczkowych oraz zasady rozliczenia uprawnionych kosztów. Proces selekcyjny rozpoczyna się złożeniem wniosku (wzór dostępny na stronie internetowej www.taurus.fss.org.pl), wraz z wymaganymi załącznikami, który następnie poddawany jest ocenie formalnej, przeprowadzanej przez pracowników FSS oraz merytorycznej, dokonywanej przez dwóch niezależnych ekspertów. Najbliższy nabór wniosków będzie trwał od dnia 1 lutego do 31 marca 2009 r., zaś pierwsze wyjazdy rozpoczną się po 3 miesiącach od zamknięcia naboru i będą trwały przez rok czasu.

Jako kolejna, po krótkiej przerwie kawowej, wystąpiła p. mgr Katarzyna Markowska, przedstawiając wykład pt. *Studia doktoranckie w Procesie Bolońskim*. Rozpoczynając swe wystąpienie wskazała na liczne postulaty, jakie w zakresie studiów doktoranckich były podnoszone w trakcie trwających w latach 2003-2007 Konferencji Ministrów państw sygnatariuszy. Zwróciła uwagę, iż trójstopniowy model studiów wymaga, aby także ów trzeci stopień był opisywany z uwzględnieniem profilu kształcenia, nakładu pracy, efektów kształcenia i kompetencji. W tym celu konieczne jest stworzenie także odpowiednich programów w ramach Krajowych Struktur Kwalifikacji, co pozostanie z korzyścią nie tylko dla samych kandydatów, ale także dla uczelni zagranicznych (jako narzędzie do rozpoznawania i uznawania stopni, dyplomów itp.) oraz przyszłych potencjalnych pracodawców (wiedza na temat uzyskanych kwalifikacji). Istotnym aspektem kształcenia doktorantów jest kształtowanie ich umiejętności pozadzielninowych, chociażby poprzez zachęcanie do działalności społecznej, jako że studia doktoranckie mają przygotowywać nie tylko do podejmowania aktywności naukowej, ale także do funkcjonowania we współczesnym świecie i na rynku pracy. Na uwagę zasługuje także postulat odpowiedniego finansowania studiów III stopnia oraz ich umocowania w strategiach uczelnianych.

Naturalną konsekwencją wygłoszonego referatu stał się kolejny wykład p. prof. dr hab. Jerzego Błażejewskiego nt. *Reguły kształcenia na studiach doktoranckich*. Prelegent poświęcił swoją uwagę dokumentowi wydanemu 11 grudnia 2008 r. przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego zatytułowanemu *Reguły kształcenia na studiach trzeciego stopnia (doktoranckich)*. Dokument ten jest odpowiedzią na prośbę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o opracowanie stosownych standardów, w związku ze zgłaszanymi przez uczelnie i doktorantów problemami związanymi z funkcjonowaniem studiów doktoranckich w Polsce. Dokument ów przeznaczony

jest zatem do wykorzystania w procesie nowelizacji regulacji prawnych dotyczących studiów doktoranckich w Polsce (ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki, a także wydanych w oparciu o te ustawy aktów wykonawczych), a został opracowany zgodnie z nowym podejściem do tworzenia i realizowania programów studiów bazującym na wykorzystaniu efektów kształcenia, stosowanym w praktyce międzynarodowej. Określa organizację i realizację kształcenia, co z kolei pozwala na osiągnięcie zdefiniowanych efektów kształcenia. Zgodnie z nim studia doktoranckie trwają od 6 do 8 semestrów, zaś łączny wymiar zajęć objętych programem studiów powinien odpowiadać 45-60 punktom ECTS. Został jednak skonstruowany w ten sposób, że pozostawia jednostce prowadzącej studia znaczną swobodę w zakresie ustalania programów studiów i określaniu szczególnych efektów kształcenia (podzielonych na kompetencje w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw). Natomiast istotną kwestią jest zobowiązanie jednostek prowadzących studia doktoranckie do wdrożenia wewnętrznego systemu zapewnienia jakości, który będzie poddawany (łącznie z opracowanymi programami studiów) ocenie instytucji akredytujących.

Jako kolejny głos zabrał ks. dr hab. Maciej Bala, który wygłosił referat nt. *Elastyczny system studiowania. Doświadczenia Wydziału Filozofii UKSW*. W swoim wystąpieniu podał zasady i reguły, w oparciu o które prowadzone są studia na czterech kierunkach Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej: Filozofii, Psychologii, Ochronie Środowiska oraz Biologii, a które zapewniają elastyczność w zakresie organizacji odbywanych studiów. Wśród nich na pierwszym miejscu wymienił i omówił stosowanie punktowego systemu ECTS, dopuszczającemu także pewne braki punktowe, które muszą być uzupełniane w kolejnym roku akademickim. Drugim narzędziem jest indywidualny tok studiów, pozwalający na realizację przedmiotów i wymagań z wyższego etapu studiów oraz wcześniejsze zdawanie egzaminów dyplomowych (oczywiście z zachowaniem konieczności spełnienia wymagań w zakresie przedmiotów, punktów i praktyk). Zwrócił uwagę, iż w systemie tym, przy uwzględnieniu standardów ministerialnych, duża swoboda wyboru pozostawiona jest samym studentom, którzy mają także możliwość realizacji części programów studiów w ramach programu MOST, Sokrates-Erasmus oraz przy pomocy dowolnych przedmiotów tzw. zewnętrznych (za zgodą kierownika specjalności). Podkreślił, iż niewątpliwą pomocą organizacyjną dla zasady elastyczności studiowania są systemy: USOS oraz e-learning.

Jako ostatnia referat nt. *Kształcenie się przez całe życie – walidacja i uznawanie osiągnięć spoza formalnego systemu kształcenia – rola uczelni*, wygłosiła p. mgr Jolanta Urbanikowa. Rozpoczynając od omówienia celów kształcenia na poziomie wyższym, określonych przez Proces Boloński, Prelegentka zwróciła uwagę, iż

jego częścią jest również uczenie się przez całe życie (*Lifelong Learning – LLL*) oraz uznawanie osiągnięć spoza systemu formalnego (*Recognition of Prior Learning – RPL*). W tym względzie podkreśliła jednak brak wyraźnych reform w skali europejskiej, w przeciwieństwie do relatywnie szybkich zmian w innych obszarach szkolnictwa wyższego. Oczekiwane zmiany mogą nastąpić m.in. w wyniku postulatów określonych w Komunikacie Londyńskim z 18 maja 2007 r., którego zasadnicze założenia w tym względzie Prelegentka omówiła. Przedstawiła także cele oraz narzędzia wykorzystywane przy uznawaniu efektów formalnego, nieformalnego i pozaformalnego kształcenia przez odpowiednie instytucje, przede wszystkim uczelnie wyższe. Szczególną uwagę zwróciła na problem rekrutacji na studia wyższe, wznawiania studiów, podwyższania kwalifikacji oraz ułatwiania zmiany ścieżek kariery zawodowej. Wskazała państwa będące liderami w zakresie realizacji omawianych programów i omówiła ich główne założenia. Następnie przedstawiła także regulacje prawne dotyczące zagadnień *LLL* i *RPL* na Uniwersytecie Warszawskim i podkreśliła, że obecnie w Polsce brak jest zarówno odpowiednich przepisów prawnych, jak również praktyk dotyczących uznawania osiągnięć spoza systemu kształcenia formalnego. W obliczu zbliżającego się niżu demograficznego, w sposób obrazowy przedstawionego przez Prelegentkę, troska o zapewnienie jak najwyższej jakości kształcenia powinna stać się priorytetem szkół wyższych. Nadzieją pozostają takie wydarzenia jak Konferencja *Wykorzystywanie rezultatów programu Uczenie się przez całe życie w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej w Polsce*, zorganizowana dnia 10 grudnia 2008 r. pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz założenia polityki szkolnictwa wyższego, iż *przewidywane jest powołanie uczelnianych centrów walidacji i uznawania efektów kształcenia osiągniętych poza systemem kształcenia formalnego*.

Obrazy seminarium bolońskiego na UKSW zakończyły się dyskusją, po której wszyscy uczestnicy zostali zaproszeni na obiad.

Urszula Nowicka